

*О. В. Корват,
к. е. н., доцент кафедри управління фінансовими послугами,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків*

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

*О. V. Korvat,
PhD (Economics), Associate Professor of Department of Management of Financial Services,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv*

CONCEPTUALIZATION OF STATE INSURANCE REGULATION

У статті розглянуто теоретичну основу державного регулювання, уточнено суб'єкт та об'єкт державного регулювання страхового ринку, визначено сутність саморегулювання як самоорганізації та ринкового регулювання як саморегуляції ринку, запропоновано ієрархію цілей державного регулювання ринку страхових послуг, розглянуто моделі інституційної побудови органів державного регулювання та наукові позиції щодо вибору оптимальної з них, обґрунтовано згладжування відмінностей між моделями при ефективній роботі державного регулятора та дієвого механізму координації дій між підрозділами, визначено доцільність застосування синергетики в державному регулюванні страхового ринку України, підкреслено важливість кваліфікованих дій та персональної відповідальності за прийняті рішення працівників державних органів, особливо в умовах економічної кризи, доведено пріоритетність відновлення механізмів самоорганізації страхового ринку України.

The article discussed the theoretical basis of state regulation, the subject and object of state regulation of the insurance market was specified; the essence of self-regulation was defined as self-organization and the market regulation was defined as the self-adjustment of market, a hierarchy of goals of state regulation of the insurance market was proposed; models of institutional construction of state regulation and scientific position about choosing the optimal model was reviewed; smooth the differences between the models in the effective work of the state regulator and an effective mechanism of coordination between departments was substantiated; the advisability of application of synergy in the state regulation of the insurance market of Ukraine was determined; the importance of skilled actions and a personal responsibility for the decisions of state authorities, especially in the economic crisis, was stressed; priority of recovery of mechanisms self-organization of the insurance market of Ukraine was proved.

Ключові слова: *державне регулювання, страховий ринок, саморегулювання, самоорганізація, ієрархія цілей державного регулювання страхового ринку, модель інституційної побудови органів державного регулювання, синергетика.*

Keywords: *state regulation, insurance market, self-regulation, self-organization, the hierarchy of goals of state regulation of the insurance market, the model of institutional construction of state regulation, synergy.*

Постановка проблеми. Починаючи з часів «перебудови» в Україні постійно відбуваються процеси реформування державного регулювання у сфері фінансових послуг, до яких належить страхування. Необхідність чергових трансформацій окреслена Стратегією реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015-2020 роки [1], затвердженою Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) №499 від 19.03.2015.

Надмірно часте проведення реформ у вигляді інституційних змін наглядових органів, новацій у спеціалізованому законодавстві та оподаткуванні страхової діяльності, які виключають системність і послідовність регуляторних впливів держави на функціонування страхової галузі, негативно позначається на дієвості державного регулювання. Причинами зазначеної проблеми є, зокрема, недостатня відповідність теоретичних знань сучасним потребам суспільства та неефективне використання досягнень науки у практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми державного регулювання ринків фінансових послуг досліджуються у багатьох роботах науковців та практиків, серед яких можна виділити праці Е. Бондаренка, О. Залетова, І. Зискінда, Д. Кондратенко, С. Мошенського, С. Науменкової, Л. Нечипорук, О. Філонюка, Л. Ширінян, Т. Яворської.

Незважаючи на існування ґрунтовних наукових розробок, сформований понятійний апарат та системне уявлення про державне регулювання страхового ринку, в наукових роботах спостерігаються термінологічні розбіжності і протиріччя, ведуться дискусії щодо змістової наповненості конструктів та сутності зв'язків між ними, складні проблеми державного регулювання пропонуються вирішувати переважно традиційними методами, розглядаючи модель ринку як детерміністичну систему, яка перебуває у стані рівноваги.

Постановка завдання. Метою дослідження є подальший розвиток теоретичних положень системного відображення сутнісних сторін державного регулювання у сфері страхування, а також визначення можливостей застосування теорій складних систем для вирішення проблем державного регулювання ринку страхових послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі за досліджуваною темою поняття «державне регулювання» трактується неоднозначно: як процес створення системи норм [2], як процес створення та дотримання норм і правил діяльності фінансових установ [3, с. 5], як система заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру [4, с. 3; 5, с. 12], як система норм та рішень, прийнятих державними органами управління [6, с. 38; 7, с. 7], як сукупність методів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на економічну діяльність суб'єктів [8, с. 50].

В економіко-соціологічному словнику категорія «регулювання» тлумачиться як форма цілеспрямованого керуючого впливу, орієнтованого на підтримку рівноваги в керованому об'єкті та його розвиток за допомогою введення в нього регуляторів (норм, правил, цілей, зв'язків) [9, с. 415].

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначає поняття «державне регулювання ринків фінансових послуг» як здійснення державою комплексу заходів щодо регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг [10].

В теорії державного регулювання економіки надається таке визначення терміну «державне регулювання підприємництва»: це система правових, організаційних та регулятивно-контролюючих заходів держави, спрямованих на створення сприятливого підприємницького середовища й управління державним сектором для забезпечення ефективності та конкурентоздатності національної економіки [11, с. 50].

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначає, що державне регулювання здійснюється шляхом: «1) ведення державних реєстрів фінансових установ і реєстрів осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг; 2) нормативно-правового регулювання діяльності фінансових установ; 3) нагляду за діяльністю учасників ринків фінансових послуг (крім споживачів фінансових послуг); 4) застосування уповноваженими державними органами заходів впливу; 5) проведення інших заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг» [10].

Українські науковці та практики часто дискутують щодо співвідношення термінів «регулювання» та «нагляд» від їх повного отождошення до розрізнення як взаємодоповнювальних понять [2; 3, с. 5; 6, с. 38; 12, с. 25; 13, с. 3]. Доволі стійким є погляд на регулювання, яке виключає нагляд як окрему форму діяльності державних органів щодо забезпечення законності.

Враховуючи, що під час державного нагляду крім контрольних функцій перевірки відповідності діяльності фінансової установи нормам, принципам і правилам законодавства застосування уповноваженими державними органами виконуються регулятивні дії: приписи, штрафи, вимоги виправного характеру, рекомендації щодо змін законодавчих актів для усунення виявлених негативних явищ і тенденцій та запобігання їх у майбутньому, автор дотримується думки, що державне регулювання містить нагляд як складову частину. Таким чином, процес державного нагляду полягає у здійсненні регулятивно-контролюючих заходів, якими можуть бути як контрольні, так і запобіжні та виправні регулятивні дії.

У науковій літературі існують певні суперечності з приводу визначення об'єкту державного регулювання (керованого об'єкту). Д. Кондратенко розглядає об'єкт регулювання в страхуванні як господарську діяльність страховика або господарську операцію страхувальників [7, с. 6]. О. Залетов виокремлює такі об'єкти страхового нагляду як страховики, страхові посередники, відповідальні актуарії, професійні об'єднання, особи, які надають послуги, пов'язані зі страховою діяльністю [14, с. 69]. Т. Сребницька до об'єктів державного регулювання відносить сфери, галузі, регіони, а також явища, ситуації та умови, де виникли або можуть виникати проблеми, які не вирішуються автоматично або невідкладно, як того вимагають умови нормального функціонування економіки і підтримання соціальної стабільності [11, с. 13].

Різні погляди на визначення об'єкту регулювання знаходять своє відображення в одночасному існуванні понять «державне регулювання страхового ринку», «державне регулювання страхової діяльності», «державне регулювання страхових організацій». Л. Ширінян вважає, що фахівці некоректно отождошують ці поняття, та

обґрунтовує доцільність застосування другого та третього терміну для позначення вузьких сфер регулювання страхового ринку [12, с. 28].

Слід погодитись з позицією О. Гаманкової та Л. Ширінян [12, с. 32-33], що об'єктом державного регулювання є ринок страхових послуг. Проте, при позначенні сутності процесу державного регулювання, який має бути єдиним та цілеспрямованим, регулюючі впливи держави мають діяти, в першу чергу, на ринок в цілому (його структуру, поведінку і результативність [15, с. 140]), а також, за необхідності, на елементи ринку, як системи, зокрема на учасників страхового ринку (страхові компанії, посередників, споживачів страхових послуг та професійні об'єднання). Зважаючи на це, виокремлення звужених понять «державне регулювання страхової діяльності», «державне регулювання страхових організацій» або «регулювання страхового підприємництва» є недоцільним, тому що вузькі сфери регулювання у практиці не існують самостійно. Фактично зазначені терміни застосовують як синоніми поняття «державне регулювання страхового ринку».

Суб'єктами державного регулювання в науковій літературі переважно визнається система державних органів законодавчої, судової та виконавчої влади [11, с. 22; 12, с. 60-61; 16, с. 233;]. У цій системі окремо виділяють спеціалізовані регуляторні (наглядові) органи, які наділені певними державно-владними повноваженнями, що дозволяють регулювати ринок у формі документованих рішень, обов'язкових або рекомендованих учасникам ринку для виконання.

Окремі науковці включають до складу суб'єктів державного регулювання саморегулювні організації [7, с. 13], громадські організації та громадські ради при органах державної влади на основі державно-приватного партнерства [4, с. 3]. Для позначення участі суб'єктів підприємництва, споживчих об'єднань, профспілок, організацій інфраструктури в органах державної влади Т. Яворська навіть застосовує спеціальний термін: «співрегулювання» [5, с. 11].

З метою вирішення цього протиріччя доцільно простежити основні наукові погляди на класифікацію механізмів регулювання економіки, ринків фінансових послуг та страхового ринку. Найпоширеніша наукова позиція полягає у виокремленні державного та ринкового механізмів регулювання (або ринкового саморегулювання) [11; 17]. Т. Яворська виділяє державне, ринкове та саморегулювання [5, с. 9]. Е. Бондаренко механізм регулювання ринку фінансових послуг розглядає як сукупність державного регулювання та саморегулювання; останнє поняття трактується ним як сумісне розв'язання учасниками ринку спільних проблем шляхом створення саморегулювних організацій [18].

Автор вважає, що термін регулювання доцільно використовувати при наявності двох підсистем механізму: керуючої та керованої. Саморегулювні організації відносяться до учасників ринків фінансових послуг, тобто до керованої підсистеми, на відміну від органів державної влади, функція яких полягає в регулюючих впливах, направлених на ринок. Саме тому ринкове регулювання та саморегулювання, на думку автора, взагалі не можна трактувати як «регулювання» через те, що керуючий суб'єкт та керований об'єкт співпадає:

- саморегулювання доцільніше розглядати як самоорганізацію страхового ринку через координацію дій учасниками. Як зазначає О. Залетов, саморегулювні організації призначені налагоджувати ринкові відносини у системі бізнес-споживач та комунікативні зв'язки в системі бізнес-влада [19, с. 44];

- ринкове регулювання варто досліджувати як саморегуляцію ринку, тобто властивість ринку як системи зберігати внутрішню стабільність завдяки його реакціям на внутрішні умови та зовнішні впливи.

Дійсно, у процесі державного регулювання державні органи можуть передавати певні функції на аутсорсинг чи делегувати окремі повноваження саморегулювним та громадським організаціям або суб'єктам підприємництва, проте це не означає, що останнім належить право на прийняття керуючих рішень вищого рівня та вони несуть відповідальність за такі рішення. Повна відповідальність щодо виконання делегованих функцій залишається за державним органом, який може встановлювати правила, обмеження та вимоги до їх проведення, контролювати процес та результати виконання, а також відкликати повноваження.

Що стосується участі сторонніх організацій в органах державної влади, то таку участь слід розглядати як налагодження зворотного зв'язку між ринком та державою для прийняття державними регуляторними органами більш зважених рішень з регулювання страхового ринку.

Окремим питанням державного регулювання завжди є визначення його мети. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначає метою державного регулювання ринків фінансових послуг захист інтересів споживачів та запобігання кризовим явищам [10], а Закон України «Про страхування» мету державного нагляду за страховою діяльністю формулює як дотримання вимог законодавства України, ефективний розвиток страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захист інтересів страхувальників [20].

Л. Ширінян вважає, що державне регулювання страхового ринку має на меті створення прозорих умов діяльності і захист інтересів учасників; захист конкуренції та розвиток страхового ринку [12, с. 39], підкреслюючи, що захисту підлягають не лише інтереси страхувальників, а й страховиків [12, с. 29]. Н. Кузнецова та І. Меркур'єва пояснюють необхідність державного регулювання соціальним характером страхування, невизначеністю вартості страхової послуги, непрозорістю витрат та негативними наслідками неплатоспроможності страховиків. Враховуючі ці причини, вони виокремлюють головні цілі регулювання (захист прав споживачів та сприяння інтересам суспільства), а також конкретні цілі (нагляд за платоспроможністю, забезпечення справедливості страхових відносин та доступності страхових послуг, стабільність ринку, підтримка національних страхових компаній, сприяння розвитку економіки) [15, с. 139-140]. Т. Яворська перелічує такі цілі державного регулювання: забезпечення стабільності розвитку страхового підприємництва, створення сприятливих

умов, зміцнення економічної безпеки страхових підприємницьких структур, сприяння їх інтеграції у світовий страховий простір [5, с. 31].

Автор пропонує наступну ієрархію основних цілей (мету) та конкретних цілей (завдань) державного регулювання страхового ринку, яка представлена у табл. 1.

Таблиця 1.

Ієрархія цілей державного регулювання страхового ринку

Мета державного регулювання	Завдання державного регулювання
Захист інтересів споживачів страхових послуг	- запобігання неплатоспроможності страхових компаній - забезпечення справедливості страхових відносин - запобігання реалізації неякісних страхових послуг - сприяння споживачам у компетентному виборі страхової послуги
Ефективний розвиток страхового ринку в рамках єдиної державної політики	- сприяння розвитку національної економіки - запобігання кризовим явищам на страховому ринку - створення прозорих умов діяльності учасників страхового ринку - підвищення конкурентоспроможності національного страхового ринку - підвищення ефективності національного страхового ринку - підтримка національних страховиків - сприяння інтеграції національного страхового ринку у світовий фінансовий простір

Грунтуючись на вищенаведеному аналізі, для коректного формулювання терміну «державне регулювання» у сфері страхування автор пропонує врахувати такі аспекти:

- по-перше, державне регулювання є процесом розробки та реалізації державними органами регулюючих впливів на керований об'єкт;
- по-друге, керованим об'єктом державного регулювання у сфері страхування є страховий ринок;
- по-третє, державне регулювання здійснюється шляхом проведення системи цілеспрямованих заходів, до яких слід віднести нормативно-правові, організаційні та регулятивно-контролюючі (наглядові);
- по-четверте, головними цілями державного регулювання є захист інтересів споживачів та ефективний розвиток страхового ринку.

Таким чином, державне регулювання ринку страхових послуг – це процес розробки та реалізації державними органами нормативно-правових, організаційних і регулятивно-контролюючих заходів, спрямованих на захист інтересів споживачів страхових послуг та ефективний розвиток страхового ринку в рамках єдиної державної політики.

Останнім часом у науковому середовищі ведеться дискусія щодо вибору оптимальної моделі інституційної побудови спеціалізованих органів державного регулювання діяльності фінансових установ, яких в світовій практиці виділяють три:

- секторальна модель – кожен сектор фінансового ринку (банківський, страховий, цінних паперів) регулюється окремим органом державного регулювання;
- модель мегарегулятора – регулювання діяльності всіх учасників фінансового ринку здійснює єдиний регулятор;
- модель перехресного регулювання – регулювання фінансового ринку здійснює два регулятори, один з яких має повноваження щодо пруденційного регулювання стійкості фінансових установ, другий – всіх інших аспектів функціонування ринку.

Розглядаючи переваги та недоліки кожної з моделей автори вітчизняних наукових публікацій дійшли висновку, що ефективність моделі інституційної побудови регуляторної системи залежить від ринкових умов кожної країни та особливостей функціонування її фінансової системи. З урахуванням уроків світової фінансової кризи та світових тенденцій ускладнення фінансового ринку (консолідації діяльності фінансових установ, утворення фінансових конгломератів, зростання кількості установ, що пропонують послуги на декількох сегментах фінансового ринку, ускладнення бізнесу у фінансовій сфері, схожістю фінансових продуктів) науковці обґрунтовують найбільш ефективну модель, яка може бути впроваджена в Україні поетапною трансформацією інституційної організації системи регулювання.

Аналіз результатів досліджень [3; 21; 22; 23; 24; 25; 26] показав, що більшість науковців віддає перевагу моделі мегарегулятора та жоден не характеризує традиційну секторальну модель інституційної побудови державного регулювання ринків фінансових послуг як оптимальну та ефективну.

Відносно цього питання автор має дещо іншу думку, яка обґрунтовується наступним. Дійсно, система державного регулювання має враховувати взаємопов'язаність фінансових посередників і намагатися встановлювати для них подібні правила та принципи нагляду [27, с. 146], але, якщо розглянути побудову нової Європейської системи фінансового нагляду [28, с.18], яка складається з трьох наднаціональних секторальних наглядових органів: Європейського органу з цінних паперів і ринків (European Securities and Markets Authority – ESMA); Європейського органу з банківської діяльності (European Banking Authority – EBA); Європейського

органу зі страхової діяльності та пенсійного забезпечення (The European Insurance and Occupational Pensions Authority – EIOPA), її структуру можна пояснити тим, що все ж таки існують принципи відмінності між секторами фінансового ринку, які необхідно враховувати при державному регулюванні.

Слід відзначити, що при будь-якій моделі інституційної побудови органів державного регулювання в її структурі доцільне виокремлення органів, відділів чи департаментів нагляду за окремими сегментами ринку фінансових послуг, зокрема, за страховим ринком. Зважаючи на це, у разі дієвого механізму організації та координації дій між підрозділами нагляду, а також при ефективному функціонуванні кожного з них відмінності між моделями будуть загладжуватися.

Результативність державного регулювання залежить від багатьох факторів, найголовніший, з яких кваліфікація держслужбовців та їх моральні якості. Не можна не погодитись з В. Франчуком, що державна влада має не економічну, а соціальну природу, тому при існуючій у пострадянському суспільстві системі цінностей і норм, низькому рівні освіти та загальної культури державний механізм не здатний забезпечити ефективне рішення складних проблем [29].

З погляду синергетики (науки про самоорганізацію) неефективне регулювання складною соціально-економічною системою є наслідком нав'язування цій системі невласивої для неї поведінки. Для досягнення ефективності регулювання згідно з синергетичною концепцією регулюючі впливи мають бути «м'яким» та орієнтованим на внутрішні властивості системи, її самоорганізацію та саморегуляцію. Впроваджені державою заходи повинні узгоджуватись з тенденціями динаміки ринку. Завдяки незначним резонансним впливам на систему її можна «підштовхувати» до найкращого з доступних варіантів розвитку. Головним є не сила регулюючого впливу, а його своєчасність та правильний напрям, а також узгодженість із властивостями функціонування системи, що розкриває її внутрішній потенціал.

Синергетичний підхід в управлінні дозволяє вирішувати складні проблеми, які характеризуються нестійкістю та незворотністю. В умовах нерівноважного стану система підкоряється законам нелінійного характеру (відгук системи непропорційний силі впливу на неї [30, с.125]). Завдяки механізмам самоорганізації, особливо в умовах посилення хаосу, складна соціально-економічна система здатна змінити характер функціонування, встановити нові внутрішні зв'язки та набутти більш високу ступінь організації. Проте, некваліфіковане зовнішнє втручання навпаки може надати негативний поштовх до прискореної дезорганізації (ентропії) та колапсу системи.

На думку О. Пугачової натеper в Україні не має захисних механізмів самоорганізації економіки від кризових явищ: у соціальних інститутах спостерігаються тенденції деструкції (корупція, кругова порука і т.і.), які підтримуються колективною поведінкою; відсутній механізм зворотного зв'язку; соціальні відносини ситуаційні та нестійкі [31, с.18].

Враховуючи цю проблему органи влади, що здійснюють державне регулювання, мають сприяти самоорганізації і саморегуляції економіки країни, зокрема фінансового ринку та ринку страхових послуг, а також зважувати регулюючі впливи, находячи найбільш оптимальні та м'які. Лише за цих умов можливо виведення країни з глибокої соціально-економічної кризи.

Висновки.

Процес розробки та реалізації державними органами нормативно-правових, організаційних і регулятивно-контролюючих заходів має бути спрямований на захист інтересів споживачів страхових послуг та ефективний розвиток страхового ринку в рамках єдиної державної політики. В умовах кризової ситуації в економіці фахівці органів державної влади повинні звернути увагу на нові наукові напрями, які досліджують поведінку складних соціально-економічних систем, для вироблення оптимальних регулюючих впливів. Некомпетентність керівників державного регулятора не може звільняти їх від персональної відповідальності за прийняті рішення та відсутність результатів з досягнення цілей регулювання.

У Стратегії реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015-2020 роки [1] наголошено основні вектори її реалізації, зокрема дерегуляцію на ринках небанківських фінансових послуг, удосконалення діяльності регулятора, захист інтересів споживачів фінансових послуг. Серед завдань реформування виділено напрями щодо сприяння утворенню саморегулювальних організацій та делегування їм окремих функцій державного регулювання, а також встановлення вимоги до саморегулювальних організацій щодо запровадження стандартів (кодексів) поведінки фінансових установ.

Слід зазначити, що для відновлення механізмів самоорганізації на страховому ринку цього недостатньо. На думку автора, вкрай важливим є функціонування дієвого зворотного зв'язку та сприяння зміні колективної поведінки на більш цивілізовану. Крім того, для вироблення зважених та обґрунтованих регуляторних заходів на державному рівні необхідно провести глибокий аналіз страхового ринку як складної системи.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямовувати на вивчення властивостей страхового ринку України для визначення його параметрів порядку, побудову моделей ринкових процесів з метою пошуку ефективних заходів регулюючих впливів для стимулювання процесів самоорганізації, забезпечення стабільності та розвитку ринку страхових послуг.

Література.

1. Стратегія реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015-2020 роки [Електронний ресурс] : Розпорядження Нацкомфінпослуг від 19.03.2015 р. № 499. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/news/918.html>.

2. Суржинський М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні [Електронний ресурс] / М. Суржинський // Юридичний журнал. – 2004 – № 8. – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=1365>.
3. Науменкова С. В. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн : навчальний посібник / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко. – К. : Центр наукових досліджень НБУ, Університет банківської справи НБУ, 2010. – 170 с.
4. Залетов А. Страховая политика и стратегия ее реформирования в условиях «идеального шторма» / А. Залетов // Insurance Top. – 2015. – № 1. – С. 2–5.
5. Яворська Т. В. Державне регулювання страхового підприємництва в Україні : монографія / Т. В. Яворська. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 420 с.
6. Зискінд І. О. Сутність державного регулювання та нагляду за страховиками / І. О. Зискінд // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 2. – С. 37–42.
7. Кондратенко Д. В. Організаційно-економічний механізм регулювання страхової діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.02.03 / Кондратенко Д. В. ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2006. – 21 с.
8. Філонюк О. Ф. Державне регулювання страхової справи в контексті концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року / О. Ф. Філонюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2006. – Вип. 81–82. – С. 47–51.
9. Экономико-социологический словарь / [авт.-сост. Г. Н. Соколова, О. В. Кобяк] ; под. науч. ред. Г. Н. Соколовой. – Минск : Беларус. навука, 2013. – 615 с.
10. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] : Закон України № 2664–III від 12 лип. 2001 р. із змінами та доп. // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14>.
11. Сребницька Т. Г. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Т. Г. Сребницька. – Х. : ХІУ, 2005. – 102 с.
12. Шірінян Л. В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики : монографія / Л. В. Шірінян. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 458 с.
13. Консультації щодо підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні : зелена книга [Електронний ресурс] // Національний банк України. – К., 2010. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/others/zelena_kniga.pdf.
14. Залетов О. М. Макропруденційний нагляд та регулювання страхового ринку / О. М. Залетов // Фінансовий простір. – 2014. – № 1. – С. 68–71.
15. Кузнецова Н. П. Международный опыт регулирования страховой деятельности / Н. П. Кузнецова, И. С. Меркурьева // Вестник СПбГУ. – 2006. – Сер. 5. – Вип. 1. – С. 138–150.
16. Нечипорук Л. В. Страховий ринок: закономірності становлення та розвитку в умовах глобалізації : монографія / Л. В. Нечипорук. – Х. : Право, 2010. – 280 с.
17. Державне регулювання економіки та економічна політика : навч. посіб. / Г. С. Третяк, К. М. Бліщук. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 128 с.
18. Бондаренко Є. П. Механізм регулювання ринку фінансових послуг України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Є. П. Бондаренко ; ДВНЗ "Укр. акад. банк. справи Нац. банку України". – Суми, 2011. – 18 с.
19. Залетов О. Саморегулювання на страховому ринку: економічна сутність і принципи / О. Залетов // Страхова справа. – 2012. – № 1. – С. 42–45.
20. Про страхування : Закон України від 07.03.96 № 86/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр/>.
21. Адамик Б. П. Інституційна архітектура державного регулювання діяльності банків в умовах посткризового розвитку фінансового ринку / Б. П. Адамик // Наука й економіка. – 2013. – № 3. – С. 11–16.
22. Бурденко І. М. Сучасні світові моделі регулювання ринку похідних фінансових інструментів / І. М. Бурденко, Ю. В. Єльнікова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Суми: УАБС НБУ. – 2013. – Вип. 37. – С. 29–44.
23. Гаманков Д. Реформування державного нагляду на страхових ринках: сучасні світові тенденції / Д. Гаманков // Ринок цінних паперів України. – 2012. – № 8. – С. 87–91.
24. Кизима Г. М. Моделі регулювання фінансових ринків: сутність та особливості [Електронний ресурс] / Г. М. Кизима // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2011. – № 12. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=369>.
25. Мошенський С. З. Моделі державного регулювання діяльності фінансових установ / С. З. Мошенський // Фінанси України. – 2008. – № 6. – С. 89–98.
26. Ящищак О. Р. Моделі державного регулювання ринку фінансових послуг / О. Р. Ящищак // Адвокат. – 2011. – № 3. – С. 28–33.
27. Giorgio Di G. Towards a new architecture for financial regulation and supervision in Europe : an updated, reduced, synthesis of previous research / Giorgio Di Giorgio, Carmine Di Noia // Journal of financial transformation. – 2005. – № 14. – С. 145–156.

28. Review of the New European System of Financial Supervision (ESFS) Part 1: The Work of the European Supervisory Authorities (EBA, EIOPA and ESMA) [Electronic resource] October, 2013 / F. Demarigny, J. McManov, N. Robert. – Mode of access : http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/507446/IPOL-ECON_ET%282013%29507446_EN.pdf.
29. Франчук В. И. Основы ноосферной парадигмы организации государственной власти [Электронный ресурс] / В. И. Франчук // Центр внедрения инноваций. – Режим доступа : <http://lg.tcvin.snu.edu.ua/ru/hristosoznanie1/osnovnye-zadachi1/245-postroenie-obshchopolit-struktury-obshchestva/339-osnovy-noosfernoj-paradigmy-organizacii-gosudarstvennoj-vlasti>.
30. Пугачева Е. Г. Самоорганизация социально-экономических систем : учеб. пособ. / Е. Г. Пугачева, К. Н. Соловьянко. – Иркутск : Изд-во БГУЭП, 2003. – 172 с.
31. Пугачева Е. Г. Идеи теории сложных систем и их применение в экономике / Е. Г. Пугачева // Проблеми системного підходу в економіці. – 2009. – № 31. – С. 36-45.

References.

1. The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2015), Prescript of The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets "The strategy of reforming the state regulation of non-banking financial services in the years 2015-2020", available at: <http://nfp.gov.ua/news/918.html>. (Accessed 22 August 2015).
2. Surzhynskiy M. (2004), "The concept and essence of banking regulation and banking supervision in Ukraine", *Yurydychnyj zhurnal*, [Online], vol. 8, available at: <http://justinian.com.ua/article.php?id=1365> (Accessed Aug 2015).
3. Naumenkova S. V. , Mischenko V. I. (2010), *Systemy rehulivannia rynkiv finansovykh posluh zarubizhnykh krain* [Systems of regulation of financial services of foreign countries], Tsentri naukovykh doslidzhen' NBU, Universytet bankiv'skoi spravy NBU, Kyiv, Ukraine.
4. Zaletov A. (2015), "Insurance policies and strategies to reform it in a "perfect storm"", *Insurance Top*, vol. 1, pp.2–5.
5. Yavors'ka T. V. (2012), *Derzhavne rehulivannia strakhovoho pidpriumnytstva v Ukraini* [State regulation of insurance business in Ukraine], LNU imeni Ivana Franka, L'viv, Ukraine.
6. Zyskind I. O. (2009), "The essence of state regulation and supervision of insurers", *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*, vol. 2, pp. 37–42.
7. Kondratenko D. V. (2006), " Organizational-economic mechanism of regulation of insurance activity in Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, The organization, management, planning and regulation of economy, V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine.
8. Filoniuk O. F. (2006), "State regulation of insurance business in the context of the concept development of insurance market of Ukraine till 2010", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya «Ekonomika»*, vol. 81-82, pp. 47–51.
9. Sokolova G. N., Kobjak O. V. (2013), *Jekonomiko-sociologicheskij slovar'* [Economic and sociological Dictionary], Belarus. navuka, Minsk, Belarus.
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine " On Financial Services and State Regulation of Financial Services", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14> (Accessed 29 August 2015).
11. Srebnys'ka T. H. (2005), *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of Economy], KhIU, Kharkiv, Ukraine.
12. Shirinian L. V. (2014), *Finansove rehulivannia strakhovoho rynku Ukrainy: problemy teorii ta praktyky* [Financial regulation of the insurance market of Ukraine: problems of theory and practice], Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
13. National Bank of Ukraine (2010), "Advice on improving the efficiency of regulation and supervision of the financial sector in Ukraine: Green Paper", available at: http://www.bank.gov.ua/Publication/others/zelena_kniga.pdf (Accessed 29 August 2015).
14. Zaliyev O. M. (2014), "Macroprudential supervision and regulation of the insurance market", *Finansovyj prostir*, vol. 1, pp. 68–71.
15. Kuznecova N. P., Merkur'eva I. S. (2006), "International experience of regulation of insurance activity", *Vestnik SPbGU*, ser.5, vol. 1, pp. 138–150.
16. Nechyporuk L. V. (2010), *Strakhovyy rynek: zakonirnosti stanovlennia ta rozvytku v umovakh hlobalizatsii* [Insurance market: patterns of formation and development in conditions of globalization], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
17. Tretiak H. S., Blischuk K. M. (2011), *Derzhavne rehulivannia ekonomiky ta ekonomichna polityka* [State regulation of the economy and economic policy], LRIDU NADU, L'viv, Ukraine.
18. Bondarenko Ye. P. (2011), "Mechanism of regulation of the financial services market Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Money, finance and credit, State Higher Educational Institution "Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine", Sumy, Ukraine.
19. Zaliyev O. M. (2012), "Self-regulation in the insurance market: economic essence and principles", *Strakhova sprava*, vol. 1, pp. 42–45.
20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "On the insurance", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-yp/> (Accessed 29 August 2015).

21. Adamyk B. P. (2013), "The institutional architecture of state regulation of banks in post-crisis development of the financial market", *Nauka j ekonomika*, vol. 3, pp. 11–16.
22. Burdenko I. M., Yel'nikova Yu. V. . (2013), "Modern world model market regulation of derivatives", *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivs'koi systemy Ukrainy : zb. nauk. prats'*, vol. 37, pp.29–44.
23. Hamankov D. (2012), "Reform of state supervision in insurance markets: current world trends", *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy*, vol. 8, pp. 87–91.
24. Kyzyma H. M. (2011), "Models of regulation of financial markets: the nature and peculiarities", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, [Online], vol. 12, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=369> (Accessed 29 Aug 2015).
25. Moshens'kyj S. Z. (2008), "Models of state regulation of financial institutions", *Finansy Ukrainy*, vol. 6, pp. 89–98.
26. Yaschyschak O. R. (2011), "Models of state regulation of financial services", *Advokat*, vol. 3, pp. 28–33.
27. Giorgio Di G. (2005), "Towards a new architecture for financial regulation and supervision in Europe : an updated, reduced, synthesis of previous research", *Journal of financial transformation*, vol. 14, pp. 145-156.
28. Demarigny F., Mcmanov J., Robert N. (2013), "Review of the New European System of Financial Supervision (ESFS) Part 1: The Work of the European Supervisory Authorities (EBA, EIOPA and ESMA)" available at: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/507446/IPOL-ECON_ET%282013%29507446_EN.pdf (Accessed 29 Aug 2015).
29. Franchuk V. I. (2012), "Fundamentals of noosphere paradigm of organization of the government", *Centr vnedrenija innovacij*, [Online], available at: <http://lg.tcvin.snu.edu.ua/ru/hristosoznание1/osnovnye-zadachi1/245-postroenie-obschpolit-struktury-obschestva/339-osnovy-noosfernoj-paradigmy-organizacii-gosudarstvennoj-vlasti> (Accessed 20 Jan 2015).
30. Pugacheva E. G., Solov'enko K. N. (2003), *Samoorganizacija social'no-jekonomicheskikh sistem* [Self-organization of socio-economic systems], Izdatel'stvo BGUJeP, Irkutsk, Rossija.
31. Pugacheva E. G. (2009), "The ideas of the theory of complex systems and their application in the economy", *Problemy systemnoho pidkhotu v ekonomitsi*, vol. 31, pp. 36–45.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2015р.